

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת תולדות, תשס"ט
מספר 785מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

הערות על המספרים בפרשת תולדות

דומה שאין בנמצא טקסטים אשר המספרים נעדרים מהם. בכל טקסט שהוא יש מילות מספר אשר נועדו לתאר את המובא בתיאור הספרותי. לדוגמה, הטקסט יכול לעסוק בשתי חברות, לתאר מישהו בן 47, או לציין שפלוגית נסעה בקו 5. לאדם המודרני הקורא את הטקסט נראים מספרים אלו עניין אקראי שאינו טעון פירוש, שהרי אם מדובר בפעילות עסקית של חברות ובהשוואה ביניהן, המספר 2 מתבקש. גם גיל האדם הוא עניין שבמקרה, ומספר הקו תלוי ועומד מיום שנוסד קו האוטובוס הנ"ל. דומה שכך רואה הפרשן המודרני את התורה: המספרים מובאים בטקסט באקראי, וממילא אין לחפש בהם משמעות, כשם שאין משמעות למספר תעודת הזהות של אדם או למספר הטלפון שלו. מספר כלשהו הוא 'מושג שקוף', וממילא הפרשן אינו אמור לפרשו.

הקורא בתורה יודע ששם אדם או שם מקום הוא מושג טעון פירוש. התורה עצמה מיידעת את הקורא שהשמות אינם ניתנים 'סתם', וכי יש משמעות לשמות עוד מששת ימי בראשית. למשל, התורה מודיעה את משמעות שם של אדם וחיה, של נח, יצחק ועוד שמות למכביר. ברור אפוא ששם של אדם המובא בטקסט אינו מקרי, וכי הוא טעון פירוש גם כאשר אין בטקסט אזכור מפורש למשמעות שמו, כגון מחלון וכליון במגילת רות. מטרתנו להלן היא לטעון שכשם שלשמו של אדם או מקום יש במקרא משמעות מטה-טקסטואלית, כך במספרים; הם נראים כמושג אקראי, אך אינם אלא חלק מן העלילה, חלק מן ההיגד המקראי. תופעה זו הדגמתי בעבר בשני חיבורים,¹ אך כאן נדון בעניין פעוט ו'מקרי': המספרים בפרשת תולדות.

הפרשה נפתחת בדיעה שיצחק היה בן 40 שנה בקחתו את רבקה (כה: כ), ואם הקורא מתעלם לרגע מן העובדה שהמספר 40 מופיע בתורה פעמים רבות למדי, כלומר יש למספר זה משמעות מיוחדת, הרי הוא יכול לומר לעצמו שכשם שחלוקים האנשים בדעות ובמראה, כך חלוקים הם בגיל הנישואין, ואין מה להעיר על עניין זה. בהמשך הפרשה מסופר שיצחק היה בן 60 כאשר נולדו לו ילדיו (כה: כו), ולכאורה אין מה להעיר על כך, שהרי התורה עצמה מבהירה שרבקה הייתה עקרה (כשרה וכרחל), ועל כן חלפו שנים רבות מן הנישואין ועד ללידה. במבט שטחי אין גם סיבה לשאול אם המספר 60 אצל יצחק קשור בדרך כלשהי עם גיל 60 בפרשת ערכין (ויק' כז:ג) או עם הגיל 180 שבו נפטר יצחק, כיוון שלדעת הבריות, מספרים הם, כאמור, אקראיים.

בהמשך הפרשה מובא עוד סיפור על יצחק: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְּשָׂנֵה הַהוּא מְאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה' (כו: יב), והקורא שב ונפגש עם מספר 'אקראי'. פירוש הכתוב הוא שעל כל ק"ג תבואה שזרע יצחק נתקבל יכול של 100 ק"ג, היינו ש'מאה שערים' יתורגם לעברית מודרנית 'פי 100'. בחינת המספר 100 במקרא מעלה, שלעתים הוא משמש שלא כמשמעו.² לדוגמה, כאשר כתוב "וַיִּרְדְּפוּ מִמֶּם חֲמֵשָׁה מְאָה וּמְאָה מִמֶּם רַבְּבָה יִרְדְּפוּ וַנְּפְלוּ אִיְבִיכֶם לַפְּנִיכֶם

¹ מ' בר-אילן, נומרולוגיה בראשיתית, מהדורה שנייה, רחובות תשס"ד; הנ"ל, נומרולוגיה מקראית, רחובות תשס"ו.

² ע' פריש, "המספר מאה במקרא", בית מקרא, ל'קב (תשמ"ה), עמ' 440-435.

לְחָרֵב" (ויק' כו:ח), ברור לגמרי, כדברי כמה מהמפרשים, שאין הכוונה למספר 100 בדווקא, אלא מדובר בלשון של ריבוי וברכה, בהתאם למיקומו של הפסוק בין הברכות בספר ויקרא, וברכת ה' הסמוכה ל-100 אצל יצחק. לאמור, גם אצל יצחק אפשר לראות במספר 100 לשון ברכה ולא ערך מספרי דווקא. מחקר מעמיק יותר בחקלאות, ביחסים שבין כמות הזרעים ובין כמות התבואה הנקצרת, יגלה שהמספר 100 (פי מאה) הוא בלתי אפשרי בדרך הטבע (בימי הביניים באירופה נעו המספרים בין שניים לארבעה)³. ממילא חייב הקורא להניח אחת מן השתיים: המספר 100 מופיע אצל יצחק כברכה על-טבעית – "וַיִּבְרַכְהוּ ה'", או שמא מדובר במספר שאין לקבלו כמשמעו. יש לחפש את משמעותו לא בתחום הכמות אלא באיכות, כבמקומות אחרים במקרא שבהם מופיע המספר 100 במשמעות של ברכה.

עד עתה ניתן היה להבין שמדובר בשלושה מקרים שונים. תחילה היה דיון קצר על 40 שנה, אחר-כך על 60 שנה, ולבסוף על 100 שנים, והרי לכאורה אין קשר בין המספרים. ואולם בחינה נוספת של הנושא תגלה תופעה שלא הושם אליה לב עד כה, ועל מנת להבהירה יש לבחון מספרים אלו שוב, עתה לא כמספרים בודדים כי אם חלק מיחידה ספרותית אחת: שלושה מספרים המופיעים ברצף של 21 פסוקים (ואין בהם מספר נוסף, למעט 'אחד העם'). כאמור, בכל יחידה ספרותית יש מספרים אשר לצורך הדיון כאן יצוינו באותיות, כגון A, B, C. למשל, נעיין במשפט: "2 חברות נסעו בקו 5 והגיעו למורתן הגרה ברח' רוטשילד 57". במשפט זה מובאים המספרים A, B, ו-C ללא קשר ביניהם, שהרי מדובר במספרים אקראיים. אולם המעיין בפרשה שלנו יגלה שהמספרים A, B, ו-C מקיימים ביניהם את המשפט הזה: $C = B + A$ (אף ש-A ו-B מונים שנים, ואילו C מונה שנים). להבהרת ייחודו של הטקסט הנדון, נעיין בטקסט נוסף שבו מתקיים התנאי $C = B + A$, כגון בכראשית ה:טו-יז:

וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת-יִרְדָּ. וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל אֶתְרִי הוֹלִידוֹ אֶת-יִרְדָּ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת. וַיְהִיוּ כָּל-יְמֵי מִהֲלֵלָאֵל חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת.

לטקסט זה אופי חשובני בעליל, וברור שהמספרים מכוונים זה לזה ($895 = 830 + 65$), אך למרות שהנוסחה זהה, אין כל דמיון בינו ובין המסופר בפרשתנו. בסיפור חייו של יצחק אין קשר בין המספרים, ואף על פי כן מתקיים בהם התנאי הנראה כמעט בלתי-אפשרי. מובן מאליו שאין תנאי זה הכרחי להדגמת האופי הסמלי של המספרים בטקסט, אך נראה שיש בקיומו כדי לתמוך בהרהור נוסף באקראיות המספרים בפרשה.

הווי אומר – גם אם נדמה היה לקורא שהמספרים בפרשת תולדות הם אקראיים, כל אחד לעצמו, הרי עיון נוסף בהם מגלה תופעה חריגה לחלוטין: שלושת המספרים יוצרים סדרת מספרים בעלי משמעות, וסדרת מספרים כלשהי מביעה את הרעיון ההפכי למספרים אקראיים. אם הקורא סבור שהמספרים אינם אלא מה שהם, ואין לפרשם פרשנות מטה-טקסטואלית, ראוי לו לעיין בהמשך הפרשה (כו:ג), עת מסופר על מקור שמה של העיר 'באר שבע', כאשר הכול יודעים שלמספר 7 יש משמעות מיוחדת בתורה בפרט ובמזרח הקדום בכלל. נדמה שעתה, לאחר גילוייה של מעין סדרה חשובנית בפרשה, חייבים להתעמק עוד בשאלת המספרים ה'אקראיים'.

אם בתחילה נדמה היה שכל שאירע, הנו בעל אופי אקראי, אפילו המספר, הרי עתה נדמה שיש להתבונן שוב בכל אחד מהמספרים הנ"ל בנפרד. אכן מסורת פרשנית ארוכת-שנים התעלמה עד כה ממספרים וממשמעם, ולכל היותר יכלה לומר (בעידן המודרני) שמספרים מסוימים הם 'טיפולוגיים' – היגד שאין בו ממש (שהרי אם 40 הוא טיפולוגי, ו-60 הוא טיפולוגי, מדוע משמש מספר אחד ולא אחר?). אולם עתה, לאור האמור לעיל ומכוחם של שני ספרים שנכתבו על סוגיית המספרים במקרא, ראוי לו לקורא להיכנס לעובי הקורה ולראות מה מיוחד במספרים אלו, ומה הייתה כוונת התורה בספרה על אירועים שעליהם היה אפשר לדווח ללא כל מספר (כגון יצחק היה מבוגר בשאתו לאישה את רבקה, ונולדו להם ילדים לאחר הרבה שנות עקרות). מתברר אפוא שלמספר בטקסט יש משמעות, והמתעלם מכך חוטא בקריאה נאיבית.

איני מבקש להבהיר כאן את משמעות המספרים, אלא רק להציע לבחון אם יש קשר בין המספר 60 אצל יצחק למספר 600 אצל נח, ואם יש קשר למספרים אלו עם שיטת המניין במסופוטמיה, שבה ספרו על פי בסיס של 60. כיוצא בזה יש לשאול אם אך במקרה נולד לאברהם

³ ז' לה-גוף, ימי הביניים בשיאם, תל-אביב תשנ"ג, עמ' 27; P. Erdkamp, *The Grain Market in the Roman Empire*, Cambridge: Cambridge University Press 2005, pp. 38-46

בן, ממשיך-דרכו, בהיותו בן 100, כמו שם בן נח שהוליד את בנו ארפכשד בהיותו בן 100, ושם חי 600 שנה בדיוק (יא:ט; י-יא). שאלות אלו ורבות אחרות מצפות לקורא אם ישכיל להיכנס בעד 'מראת הקסמים' ויחדור לעולם המספּרים ומשמעותם בעת העתיקה.

פרופ' מאיר בר-אילן
המחלקה לתלמוד

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parash>.
כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת:
listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב.

יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: `sub parasha-l firstname lastname` כאשר `first-name` ו-`last-name` - `name` הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.